

„A versek maguktól íródnak bennem”

Beszélgetés Sergiusz Sterna-Wachowiak lengyel íróval,
a Lengyel Írók Társaságának elnökével

– *Alig négy hónappal Sztálin halála után született, 1953-ban. Hogyan telt a gyerekkora?*

– Nagyon szerető szüleim vannak, már gimnazistaként párban jártak. Négy gyermeküknek – közülük én vagyok a legidősebb – csodás gyerekkort teremtettek. Édesapám költő és a német nyelvű irodalom műfordítója. Egy patinás épületben laktunk, hatalmas házi könyvtárunk volt, lengyel és német ajkú költők jártak hozzánk vendégségbe, mindenféle művészek, kiváló koponyák, színes egyéniségek. Anyai nagyanyám főzött rájuk, aki nem mellesleg csodás személyiség volt, nagyon közel állt hozzám; lengyel–német vegyesházasságból született, és hosszú élete során számos drámai nehézséggel kellett megküzdenie. És hát a városok Nagy-Lengyelország és Alsó-Szilézia határán, ahol ifjúságom éveit töltöttem: nyolcéves koromig Leszno, majd egészen az érettségig a közeli Wschowa, egy keverten gótikus és barokk kisváros – két varázslatos hely ezen a több kultúrájú határvidéken, mindmáig ropant fontosak írásművészetem szempontjából. Ezen a tájon a múltban lengyelek éltek és németek, továbbá csehek, zsidók, sőt skótok, hollandok, Európa legkülönbözőbb országaiból érkezett bevándorlók: a saját hazájukban üldözött evangélikusok, reformátusok, ariánusok, mennoniták. A tősgyökeres Valerius Herberger, a cseh Jan Amos Komenský, a skót John Johnston, az alsó-sziléziai német Andreas

Gryphius csak önkényesen kiragadott példák, mert még számosan voltak, népes társaság. Hozzám a XVII. században élt alsó-sziléziai metafizikus költők állnak legközelebb, bár ők jelenleg már vajmi kevésbé ismertek. Minden nyom és emlék érdekelt, ami megmaradt utánuk a műemlékekben, az irodalmi alkotásokban, a városka légkörében, és ez a gyermekkoromat is teljesen átjárta. Lesznóban és a történelmi Wschowában egyaránt van egy titkos írói éléstáram, ahová gyakran visszalátogatok.

– *Egyetemi tanulmányait Poznańban végezte, vagyis egy olyan városban, amely az évszázadok során nagyon fontos szerepet játszott az ország történelmében. Milyen szálak fűzik Poznańhoz? Alaposan megismerte a hely legendáit, mitológiáját?*

– Elsőéves egyetemistaként költöttem Poznańba, majd kevéssel azután, hogy a polonisztika szakon megkezdtem tanulmányaimat, szüleim és testvéreim is e városba költöztek. A wschowai gimnáziumban (a városka hivatalos neve a világháború előtt még Fraustadt volt) kitűnő professzorok tanítottak, szülőföldjükről elűzött lengyelek, akiknek azért kellett útra kelniük, mert a második világháború lezárásakor Lengyelország keleti határvonalát nyugatabbra tolták. A napjainkban Litvániához, Fehéroroszországhoz és Ukrajnához tartozó egykori lengyel vidéken a lakosság mindig is óriási becsben tartotta a művészetet és általában a kultúrát – sokkal

(Janusz Gliszczyński felvétele)

nagyobb becsben, mint Poznań gyakorlatias, nemzetiségi szempontból egységes lakossága. Mindazonáltal nem érzem rosszul magam ebben a városban, mert hamarosan rátaláltam egy olyan közegre, ami nagyon emlékeztetett Wschowára – vagyis egy vegyes kultúrájú, generációk óta több nemzeti hagyománykörrel átjárt világra. Zárt kis szellemi birodalmam éppen a Poznańi Egyetem volt és az Új Színház, amely egész Lengyelország egyik legkiválóbb színháza. Mindkét intézményhez jelenleg is igen szoros emberi és szakmai kapcsolatok fűznek. Poznańban mostanság nagyon érdekes irodalmi élet zajlik, főként a költészetben, amely életem fontos területe. Mindazonáltal egy olyan társadalom vesz körül minket, amely szinte teljesen közömbös a művészet és a lelki dolgok iránt. Az embereket jelenleg túlságosan lefoglalja mindaz, amit a város hagyománya diktál: a bankvilág és a kereskedelem, a piacok, a pénzkereset, a gazdasági tevékenységek, a földhözragadt közgazdaság. Sokkal közelebb állnak hozzám a XIX. századi, Nagy-Lengyelország területén működött messianisztikus tanítók, akik a filozófiai értekezéseikben nagyszerűen ötvözték a gyakorlatias szemléletet a romantikával.

– *A világhálós enciklopédia, a Wikipédia szócikke szerint Ön költő, próza- és forgatókönyvíró, esszéista, irodalomkritikus, műfordító és szerkesztő. E sokféle tevékenység dacára kijelenthető, hogy legfőképpen költő?*

– Néha úgy tűnik nekem, hogy kizárólag költő vagyok. Elbeszélő prózámban és esszéimben (amelyeket ifjúságom helyszínéről nyugodtan nevezhetünk wschowai stílusú alkotásoknak) nyilvánvalóan ott munkál egyfajta költői töltet. Hasonlóképpen, irodalomelméleti és kritikai írásaimat, színházi témájú esszéimet is mintegy kibéleli a költészet, mi több, egy részüket kimondottan költészetem alátámasztására írtam. Igen, minde-nekelőtt költőnek érzem magam.

– *Irodalmunk jelese, Kosztolányi Dezső úgy fogalmaz: „Költő vagyok, a szavak szerelmese.” Ön miként érez a nyelv, a szavak iránt?*

– Ars poeticám fokozatosan bontakozott ki, és a szürrealizmustól a metafizikáig ívelt. Kezdetben a verset legfőképpen alkotói, nyelvi feladatnak tekintettem. E felfogásom döntően azóta sem változott. A szavakkal kapcsolatos elméletek, a nyelvről megszerzett tudás számomra nagyon alkalmas költői terep. Igaz, a reneszánsz és a barokk kor költői számára ugyanilyen alkalmas terepnek bizonyult a középkori skolasztika. Jelenlegi költői tapasztalatom azt is súgja, hogy – másfelől – a szó csupán eszköz. A versek maguktól íródnak bennem, ez mindig is így volt. Költőként tizenhét évesen mutatkoztam be, és már akkor is megfigyeltem, hogy a papírlapon szinte egyetlen javítás-kihúzás nélkül megjelenik az, ami önállóan növekedett bennem. Sokat írok magáról a költészetéről, mert olyan

vagyok, mint az ornitológus, a versekben daloló madár-költők tudósa. Na jó, csak azért használtam ezt a metaforát, hogy érthetőbb legyek – az igazság viszont az, hogy ornitológusként a saját madár-költőmet nem nagyon értem. Nem tudom, miért írok, és honnan bukkannak napvilágra a verseim. Régen úgy véltem, hogy az írás pusztán gondolkodás kérdése, most viszont, ahogy a hajdani költők is tették, hiszek az ihlet szükségességében.

– *Kik a legfontosabb szellemi pártfogói, régen halott mesterei?*

– Kedves számomra a német romantikus író, Jean Paul megállapítása, miszerint „a költészet az egyetlen másvilág ezen a világon”. Ennek az egyetlen evilági másvilágnak véleményem szerint négy védőszentje van. Az első Ádám az édenkertből, akinek Isten megengedte, hogy elnevezze a létezőket, a még név nélküli állatokat, növényeket, ásványokat. Nevet adni annak, ami név nélkül létezik – ez a költészet első számú küldetése. A költészet második szentje számomra Epheszoszi Hérakleitosz, aki azt tanította, hogy nem léphetünk kétszer ugyanabba a folyóba. Feljegyezni azt, ami megörökíttelenül elmúlik – ez a költészet következő küldetése. Költészetem harmadik védőszentjének Hans Christian Andersen tekintem – a látszólag naiv, közvetlen gyermeki megismerés mesterét. Gyermekként állni a titok küszöbén, nem szégyellni álmélkodásunkat a világ dolgain. Negyedik patrónusom Sziszüphosz, aki nem tudja felgörgetni a követ a hegyre. És még egy fontos szabály a költészetben: nem kigondolni a verset, mert az könnyű, hanem inkább észrevenni és feljegyezni a pillana-

tot, amikor a valóság tiszta poézis. Vagy még pontosabban: feljegyezni „azt, ami valóságos”, feloldva ellentmondásait a fizikai valósággal, és feloldva ellentmondásait az eszményivel. A valóság igazabb, mint a fizikai és az eszményi lét. A fizikai valóság megörökítése a könnyűségből adódóan költői bálványokat teremt, az eszmények megörökítése pedig költészeti dogmákat. A költői igazság e másodpercét az ókori görögök *epifániának*, vagyis megjelenésnek, testet öltésnek nevezték; Mieczysław Jastrun *képvillanásnak* hívta, Czesław Miłosz *örök pillanatnak*, Ryszard Krynicki pedig – Nelly Sachs nyomán – *mágneses pontnak*.

– *Ha már Krynickinél tartunk, ez a már évek óta Krakkóban élő költő Ebből című, 2005-ben írt versében úgy fogalmaz: „Sok éven át hallgattam. / Ebből semmi sem következett – // se jó, / se rossz.” Az Ön megjelent könyveinek jegyzékét nézve szembeűnő, hogy költőként szintén jó néhány esztendőn keresztül hallgattott – előbb kilenc, majd tizennégy évig, jelenleg pedig 2003 óta... Következett ebből valami jó vagy rossz?*

– Az emberek körében, napjaink világában egészen biztosan nem történt semmi jó és semmi rossz. Remélem, hogy a Kozmoszban sem történt semmi rossz, bár ebben aligha lehetek biztos. Komolyra fordítva a szót, a költészet nem az időben történik, hanem – miként is fogalmazzak? – az öröklétben. Nem az olvasóknak íródik; sokkal inkább a mennybe, a teljességbe, magának az Úristennek szánt levél. Az írás által megvalósítom a saját lelki genezisémet, és alighanem mindannyian azért élünk, hogy lelki értelemben eljussunk valami-féle alfa pontból az omega pontig.

Mindig is volt bennem kétely azzal kapcsolatban, hogy lelki utam dokumentálása érdekében dátumozzam-e a verseimet – költészetem túlnyomó részénél nem tüntettem fel évszámot, mi több, még verseskönyveim egy része is dátum nélkül jelent meg. Krynicki, aki Poznańban sok éven át a szomszédom volt, a hallgatást költészete egyik megnyilvánulási formájának tekintette, a jelentésekkel folytatott játék alapelemének. Én másként gondolkodom. Fenntartásaim vannak a versek akadálytalan, könnyed publikálásával szemben, mert tudom, hogy a nyomdába adás percétől már semmit sem változtatok a könyvem anyagán, egyetlen vesszőt sem, sőt még a versek sorrendjéhez sem nyúlok.

Mindamellettem nem érzékelek a költészetemben valamiféle „fekete lyukakat”, amelyekbe Krynickihez hasonlóan kilenc, majd tizennégy esztendőre behullanék, ahogy azt Ön felvetette. Hiszen folyamatosan művelem a költészetet, irodalmi munkásságom valamennyi műfajában keresem „azt, ami költői”. Sokat követelek a kiadóktól a könyvek művészeti tervezése, kivitelezése során. Úgy alakult, hogy jómagam is szerkesztője és kiadója lettem egy költészeti könyvsorozatnak az általam irányított Lengyel Írók Társasága égisze alatt Poznańban. Néhány tucat színházi anyagot is megjelentettem, valóban művészi értékű kiadványokat – egyedi arculatukat, tipográfiai megoldásaikat magam gondoltam ki, és általában a saját színházi esszéköteteteimet, sőt versgyűjteményemet is én terveztem. Ezek az alacsony példányszámban készült, egyedi kiadványok hosszú évek óta elbűvölnek, továbbiakat is tervezek, néhány esztendeje

pedig a Varsóban működő 6. Emeleti Színháznak is dolgozom.

– *Térjünk vissza arra a kijelentésére, hogy „nem érzékelek a költészetemben valamiféle fekete lyukakat”!* Nagyszerű költőnk, Pilinszky János – verseiből *Lengyelországban is megjelent egy szép válogatás-kötet, Jerzy Snopek átültetésében – egyik publicisztikai írásában arról elmélkedik, hogy a zenében és az irodalomban két alapvető típus létezik: az atya és a fiú. Atya volt Bach és fiú Mozart; Goethe atya, Schiller viszont fiú. A kilencvenhárom évet élt Czesław Miłosz kétségtelenül fiú volt, a fiatalon öngyilkosságot elkövetett Rafał Wojaczek és Edward Stachura pedig fiúk. És Ön? Belső metronómja, alkotói ritmusa szerint melyik típushoz sorolja magát?*

– Irodalmi pályafutásom első éveiben a lehető leggyorsabban meg akartam öregedni. Ősz, szakállas, sétabottal járó bölcs vágytam lenni, szikár, erőteljes, mégis furcsán gyöngéd, okos tekintettel szemlélve a világot. Szóval olyan, mint az idős Jarosław Iwaszkiewicz, Roman Brandstaetter, Czesław Miłosz. Sok mindent át kell élni és rengeteget elmélkedni, hogy jó verseket írassunk. Az olyan vulkánként kitörő tehetségek, mint például Arthur Rimbaud vagy Wojaczek csak szikrák voltak, ahelyett, hogy kandallótűzként égtek volna, amelynél felmelegedhet a szívünk, és rettegés nélkül betekintheünk a világ és a lélek legmélyebb sötétségébe. A költészetben csakis akkor szeretnék atya lenni, ha léteznek gyermektelen apák, és csak akkor szeretnék fiú lenni, ha léteznek apátlan fiúk. Ön-magamat meglehetősen magányos individuumnak tartom, akit bevarrtak a saját kis bizalmas világába, továbbá azt hiszem, egy mo-

násra emlékeztetek, amelynek se ablaka, se ajtaja. Ami még rosszabb, egyáltalán nem érzem magam költői fiúnak, másképpen fogalmazva nincsenek mestereim. Velem úgy áll a dolog, hogy a legkülönfélébb költők, esszéisták és filozófusok műveiből bizonyos részleteket, töredékeket annyira közel érzek magamhoz – bár ez csak nagyon ritkán esik meg –, mintha a saját kezemmel írtam volna őket. Az efféle „én mondataimra” Keresztes Szent Jánosnál, Rainer Maria Rilkenél, Wystan Hugh Audennél és T. S. Eliotnál, Eckhart mesternél és Spinozánál találtam. Eddig náluk és senki másnál. Isaiah Berlin írja egy helyen, hogy az államok két csoportra oszthatók: az egyikbe azok tartoznak, amelyek bolygók módjára keringenek egy nap körül, a másikba pedig azok, amelyek csillagokként ontják a saját fényüket. Ezt a megállapítást szívesen alkalmazom a költőkre is. Magamról az a véleményem, hogy a saját fényemmel világítok, és nem a másokét verem vissza.

– *Az imént úgy fogalmazott: „A versek maguktól íródnak bennem, ez mindig is így volt”. Tehát kijelenthető, hogy költőként Ön „csak” egy közvetítő – a legnagyobb alkotó, az Úristen eszközhangszer?*

– Arra készítem, hogy folytassam a csillag-hasonlatot? Ez a kérdés költőként sugárzott fényem forrását firtatja. Honnan származik ez a fény? Az én mélyemből vagy egy még mélyebb mélységből, a lélek legaljáról, ahol Eckhart mester rátalált Istenre? Mindezt nem tudom, s nem válaszolhatom meg a kérdést. Isten, a bennünk lakó lelkiismeret szelleme, abszolútum, az Én, egy belső hang? Egy vagyok a

költők közül, akiken keresztül – ahogy a médiumok által – valami vagy valaki hitelesen megnyilatkozik. Vagy az is lehet, hogy ez a diktáló hang egyszerűen valahol a tudat és a tudatalatti határán születik, amelyről mindmáig szinte semmit sem tudunk?

– *Véleménye szerint létezik keresztény költészet? Vagy csak jó és rossz költészeztől beszélhetünk, a költők pedig olykor vallási témákról is írnak?*

– Minden bizonnyal létezik keresztény, másképpen hitvalló költészet. És olykor nem kimondottan vallásos költők is írnak vallásos verseket. Erre a költészetre is érvényes, hogy jó és rossz versekre osztható. Lengyelországban megszokott jelenség, hogy sok katolikus pap költő van, akik verseskönyveket adnak ki. Ám a művészi érték szempontjából számomra ennek nincs döntő jelentősége. Jan Twardowski atya és kedves barátom, a jezsuita szerzetes Waclaw Oszajca kétségtelenül kiváló költők, ugyanakkor vannak dilettánsok, akik szívesen használnak nagy szavakat és hivatkoznak a „helyes értékekre”.

Jómagam nem művelek keresztény költészetet. A XVII. századi, eszkatologikus értelemben vett józan, helyes metafizika érdekel. Mivel napjainkban a *metafizika* gyűjtőfogalom, szívesebben használom a *lelkiségi irodalom, lelkiségi líra* kifejezéseket.

– *Homo politicusnak tartja magát? A nyolcvanas évek hőskorában tagja volt a Szolidaritás-mozgalomnak?*

– Radikálisan szabad embernek érzem magam. Leszámítva az 1999 és 2009 közötti időszakot, amikor főállásban a poznańi színház alkalmazottja voltam, mindig

„a tollamból éltem”. Igaz, ez a toll nem kizárólag a tintatartó társaként értendő, mert olykor színházi és televíziós mikrofonok alakját öltötte. Ami a politikai tevékenységem illeti, igen, 1980 augusztusa után együttműködtem a Szolidaritással, főként a hadiállapot hónapjaiban, a poznańi színházban és az egyetemen.

– *A krakkói költő, Adam Zagajewski Versek Lengyelországról című költeményében érdekes sorok szerepelnek. Arról van szó, hogy a nyolcvanas években a szomszédos országokban, főként Németországban és Oroszországban a költők milyen képet festettek Lengyelországról. Zagajewski szerint: „Verseik Lengyelországa / egy vakmerő orrszarvúra emlékeztet, ami / lelegeli a gyapjú falikárpitot, szépséges, / gyöngye és könnyelmű. Nem tudom, / miképpen születik e számtalan képzelgés, / de még engem, a tárgyilagos olvasót is / rabul ejt e mesebeli, védtelen ország”. Ön sohasem akart Nyugatra emigrálni?*

– Nem, nem állt szándékomban. A kivándorlás gondolata csak egyetlen egyszer foglalkoztatott, a nyolcvanas évek derekán, amikor hazánkban a legnagyobb sorvadás uralkodott. Néhány barátom emigrált Németországba, Svájcba, Ausztriába, Franciaországba, Angliába, Hollandiába, az Egyesült Államokba és Kanadába, de mindannyian csak politikai okokból tettek így, és a rendszerváltás után mindannyian visszaköltöztek. Csak azok az emigráns lengyelek maradtak Nyugaton, akiknek személyes, egzisztenciális okaik is voltak a távozásra. A hadiállapot első napjaiban mindenekelőtt felmértük, kit internáltak és hová. A listán számos barátom neve szerepelt. Mivel

engem nem internáltak, a közvetlen ismerőseimnek bejelentettem, hogy belső emigrációba vonulok, és minden kapcsolatom megszakítottam a hivatalos irodalmi sajtóval.

– *2008 óta a Lengyel Írók Társaságának (SPP) elnöke. Milyen viszonyban állnak a többi irodalmi társasággal?*

– Természetesen a mi irodalmi szervezetünkben is foglalkozunk politikai, kultúrpolitikai kérdésekkel, különböző álláspontok vannak jelen, de ezeket az eltéréseket úgy tekintjük, hogy segítenek frissen tartani a sokféleség iránti érzékünket. A politikai nézetek és érzelmek ez idő tájt nem uralkodnak el a lengyel íróársadalmon, ennél komolyabb, szakmaibb veszélyek is vannak, sajnos egyre több. Legfőbb ellenlábaskkal, a kétségtelenül kommunista múltú Lengyel Irodalmárok Szövetségével (ZLP) való nézeteltéréseink sem politikai természetűek, bár továbbra is vannak bizonyos erkölcsi fenntartásaink. Különbözőségünk inkább minőségi: az egysülésre nincs esély, ilyesmi nem fenyeget, mert a ZLP tagságának többsége nem nyerne felvételt hozzánk, irodalmi munkásságuk szerény értéke miatt.

Szervezetünk, az SPP a legnagyobb és legtekintélyesebb írószövetség Lengyelországban, nem számítva a Lengyel P.E.N. Clubot, amelynek egyébként elnökségi tagja vagyok. Csaknem kilencszáz tagunk van, az összes fontos anyaországi és határon túl élő lengyel költő, próza- és drámaíró, esszéista, ifjúsági szerző és műfordító hozzánk tartozik. Nem könnyű felvételt nyerni tagjaink sorába, számottevő munkásságot kell felmutatni, és elnyerni a tagfelvételi bizottság támogatását.

– *A számok tükrében hogyan jellemezhetjük a mai lengyel könyvpiacot?*

– Napjaink Lengyelországában az irodalmi élet nem élvez állami gondoskodást, az irodalom mögött nem húzódik államérek, az írók magukra maradtak, szemtől szemben a könyvpiacal. E piac mindazonáltal megfelelően bejáratott, üzletileg működőképesebb, mint a komolyzenei piac, a kispasztikák piaca, és még a színházi és a hazai filmes piacot is megelőzi. Ugyanakkor a könyvpiac nem túlságosan árnyalt és elegáns, a gyors üzleti haszonra alapoz, és egy kalap alá veszi a minőségi szépirodalmat és a ponyvairodalom iparának tucat-termékeit. Akárhogyan is, a helyzet jelenleg úgy áll, hogy Lengyelországban csaknem harmincnégyezer bejegyzett könyvkiadó létezik, ezek közül nagyjából kétezer jelentet meg rendszeresen kiadványokat. Szépirodalmi művekkel néhány száz kiadó foglalkozik. Közel hatszáz kulturális folyóirat jelenik meg, és az elsőkötetes költők száma minden esztendőben megközelíti az ezret.

– *Szeretném, ha megfejtene számomra egy „titkot”! Magyarországon egy-egy verseskötet legalább ötven oldalból áll – az átlagos terjedelem hatvan és száz oldal között mozog. Krakkó könyvesboltjaiban megfigyeltem, hogy Önöknél újabban változott a helyzet, talán nyugati, főként amerikai mintára: a lengyel verseskötetek egyre vékonyabbak, már csak harminc-negyvenöt oldalasak. Például a kiváló Ewa Lipska legfrissebb, rövid prózaversekből álló kötete negyvenöt oldal – az egész könyv alig húsz perc alatt kiolvasható. És ezzel még meg sem közelíti a karcsúság csúcsát! Miért van*

ez így? A vastagabb versesköteteket nem lehet eladni?

– Nemrégiben kezembe került egy XVII. századi kötet, amely csak két verset tartalmaz, letisztult *minimal art*... Ön azt állítja, hogy manapság jellemzően az Egyesült Államokban adnak ki nagyon vékony köteteket, ám én a német, francia, brit költőket is irigylem a kiadványaikért. Merített papíron, bibliapapíron, esetleg japán hajtással, krémszínű vagy halványzöld papíron, finom kidolgozással, ahogy az a költészetnek és az egymagában álló esszének kijár. Lengyelországban az utóbbi két évtizedben létrejött magánkiadók önálló üzletpolitikájának köszönhetően mostanság elterjedtek a kézírásos, művészi kivitelezésű könyvek. Olykor célravezető a vékony és alacsony példányszámú kiadvány. Ewa Lipska új kötete az A5 Kiadó gondozásában jelent meg, és ennek a kiadónak igen komoly részesedése van az első vonalbeli költészet piacán. Az A5 alapító tulajdonosa, a költő Ryszard Krynicki a könyvek szerelmese. Nehéz őt felülmúlni, mert már 1971-ben kiadta egyetlen példányban az egyik nem túlságosan hosszú költeményét. Krynicki úgyszintén szerzője egy „kötetnek”, amely egyetlen üres lapból áll, és az a címe, hogy *Fehér tinta-folt*. A vékony könyvek egyfajta középutat jelentenek az átlagos és a bibliofil kiadványok között. Az eladhatóság nem a legfontosabb szempont, mert a vékony köteteknek csak egy része olcsóbb a vastagabbaknál – számottevő részük viszont drágább. Egy további szempont, hogy az utóbbi három évtizedben két Nobel-díjas költőnk volt és néhány olyan is, akik nyugodtan megkaphatták volna ezt a

díjat. Sok becsvágyó kiadó szeretett volna megjelentetni egy verseskötet – még ha nagyon vékonyat is – ezektől a nagyszerű szerzőktől. Ám e szerzők egész egyszerűen nem írtak olyan sokat és olyan gyorsan, hogy minden kiadónak jusson valami. Önálló kötetben kiadni Wisława Szymborska tizenhárom új versét, Miłosz néhány korábban közöletlen kéziratát, valamit Zbigniew Herberttől vagy Tadeusz Różewiczről – napjainkban ez nemcsak a kiadók rögeszméje, de nagyon sok kevésbé fontos költő is ugyanilyen kiadványokat kíván önmagának. Művészi igényességű, vékony kiadásban a verseik valóságos ereklyéknek tűnnek!

Valamit még el kell mondanom a könyvek példányszámával és vastagságával kapcsolatban. Ha a rendszerváltás előtti kort vesszük, az 1918 és 1939 közötti időszakot leszámítva Lengyelország kétszáz évén keresztül nem volt független, százhuszonhárom évre még Európa térképéről is letörölték. Elődeinknek Lengyelországból csak az irodalom maradt. Romantikus költőink Adam Mickiewiczsel az élükön arra vágytak, hogy strófaik „betévedjenek a zsupfedelek alá”. A kommunizmus évtizedeiben is a tömeges olvasást szorgalmazták, bár egészen más célból: a kommunista ideológia terjesztésére, s mindamelllett az írástudatlanság ellen is küzdöttek. Az olvasási szokások tekintetében jelenleg Lengyelország az utolsó helyezett egész Európában! A könyvek nem tévedtek be a zsupfedelek alá. Lehet, hogy ez egy megvalósíthatatlan utópia, mely a francia enciklopédisták és a felvilágosodás íróinak agyából pattant ki?

– Számos író állítja, hogy a szellemi izgalmon túl egyfajta vallásos tiszteletet érez a könyvtárban...

– Kétféle könyvtár létezik. Az egyik a felvilágosodás-korabeliek, a kommunisták és sajtóságosan lengyel földön a romantika jelesei által megálmodott, mindenki számára nyitott közkönyvtár. A másik pedig az ókori kínaiak által megvalósított, a szellemi elit számára

épült könyvtár, amelyben az ügyfél úgy bolyong, akár egy labirintusban, s amikor végre rátalál a neki való helyiségre, a mester elé rak egy könyvet, kinyitja, és enged, hogy egyetlen mondatot elolvasson belőle. Hátralévő életében azután erről az egyetlen mondatról kell elmélkednie.

A költészet évezredekken keresztül az elitnek íródott, az egyenlősítés utópiája viszont csak

kétszáz, legfeljebb háromszáz éve tart. Nem tudom, visszatér-e az ősi kínai könyvtár, a labirintus mélyére rejtett epifániával. Talán valami egészen más érkezik? Ezt még nem láthatjuk tisztán mostani lakóhelyünkön, a zsugorodó, általunk egyedülként ismert galaxisban, melyet Gutenbergről nevezünk el.

Zsille Gábor

SERGIUSZ STERNA-WACHOWIAK

Völgy, bölcső

Reginának

Egy kőnél is keményebb, mégis oly gyöngéd hang suttogva jelt ad. Nem hasztalan valóság. A távolban a dombokon lángocska és morgás. Egy gyöngy, mint a békés óceán, a fény zászlaját kibontja, ez a hajnal szárnya. A völgyben a juhokat őrző pásztor tenyerével árnyékolja arcát. A háttérben ragyogás. Árnyvonal nélküli fák. Hófehér lap, a mennybolt derengése a fasor torkolatánál. Fénybe bujtatott ház. Udvar, a levegő hajnali remegése. A bútorok oly áttetszőek, mint eső után a táj, mit hirtelen megállít egy láthatatlan kéz. Kosárból kihajított sárga kukoricacsövek, gyep zöldje, egy létrás szekér, mintha csak hímezve lenne. Az ablak mellett egy lány könyvet olvas. Csend és hallgatás. A bútorokon a háttérben árnyékcsikók. Az asztalon szalvéta, kancsó, egy tányér sárgabarack.

*Akkor
kítáru az ajtó,
a lány visszafordítja fejét,
belép a Gazda*